

4. Белов В. А. Гражданское право: общая и особенная части: учебник / В. А. Белов; Институт актуального образования Юринфор. – МГУ. – М.: Центр Юринформ, 2003. – С. 262.

5. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Видання четверте, перероблене та доповнене. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2008. – С. 771, 774.

6. Луць В. В. Сроки в гражданских правоотношениях / В. В. Луць // Правоведение. – 1989. – № 1. – С. 37.

Hrynyak A. B. Contractor's agreement as a regulator of business relationships in the sphere of execution of works

The article is devoted to the definition of approaches to contractual regulation of contractor's agreement, focuses on the most common essential terms of contractor's agreement.

Keywords: contract management, contracting agreement, contracting entities liabilities subject of the contract award, contract award price, the term of the contract award.

Гриняк А. Б. Договор подряда как регулятор предпринимательских отношений в сфере выполнения работ

Статья посвящена определению подходов к договорному регулированию подрядных отношений, акцентируется внимание на существенных условиях наиболее распространенных подрядных договоров.

Ключевые слова: договорное регулирование, подрядный договор, субъекты подрядных обязательств, предмет договора подряда, цена договора подряда, срок договора подряда.

ВИКОРИСТАННЯ ПРИМІРНИХ ТА ТИПОВИХ ДОГОВОРІВ У ГАЛУЗІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ

Кицик Я. Р.,

молодший науковий співробітник відділу правових проблем підприємництва НДІ приватного права та підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

Статтю присвячено питанням використання примірних та типових договорів в електроенергетиці України. Проаналізовано основні суб'єкти, уповноважені рекомендувати примірні та типові договори. Запропоновано зміни з удосконалення законодавства у даній сфері.

Ключові слова: договір, типовий договір, примірний договір, господарський договір, електроенергетика.

Постановка проблеми. Питання енергетичної безпеки та ефективного правового регулювання у цій сфері є актуальним для країни, про що вказує сучасний стан енергетики України, який є віддзеркаленням як раніше не вирішених проблем, так і таких, що виникли відносно недавно.

Загалом сфера енергетики була та залишається однією з пріоритетних як в економіці, так і в праві України. Особливості ж українського законодавства в енергетиці пов'язані з тим, що країна є транзитером енергоресурсів до країн Європейського Союзу, тому є необхідність координувати свою енергетичну політику враховуючи енергетичні цілі ЄС на наступні десятиліття [1, с. 32]. Хоча остання думка є не зовсім повною, оскільки координація енергетичної політики пов'язана також з прагненнями України стати членом Європейського Союзу, що вимагає адаптації вітчизняного енергетичного законодавства до актів ЄС. Вимагають адаптації також примірні та типові договори в одній з найважливіших сфер енергетики, а саме – в електроенергетиці. Цілком погоджуємось з твердженням, що енергетична політика залишається недосконалою, а тому жодна із стратегічних цілей – зниження енергомісткості ВВП, інтенсифікація розробки власних покладів енергоресурсів, диверсифікація джерел та шляхів постачання енергоносіїв, формування стратегічного нафтового резерву, створення ядерно-паливного циклу – не досягнуті [2, с. 6].

Досягнення вищезазначених та інших цілей було закріплено в чинній Енергетичній стратегії України на період до 2030 р., що була схвалена Кабінетом Міністрів України 24 липня 2013 р. та нині потребує істотних уточнень хоча б тому, що на час її схвалення на території України не було тимчасово окупованих територій та передбачалось середнє зростання ВВП на рівні 5 відсотків щорічно в період з 2010 по 2030 рр. [3]. Але в будь-якому разі необхідність існування подібного документа не викликає сумніву.

Тому доходимо висновку щодо існування значних проблем в енергетичній сфері України, однією з причин яких є прогалини в правовому регулюванні, які також стосуються і використання примірних та типових договорів.

Актуальність теми. Дослідження примірних та типових договорів проводилось у працях О. А. Беляневич, А. Б. Гриняка, Г. Д. Джумагельдієвої та інших науковців, проте комплексних досліджень примірних та типових договорів в енергетиці, зокрема і в електроенергетиці, наразі бракує.

Виклад основного матеріалу. Примірні та типові договори, як правило, приймаються у формі окремих підзаконних нормативно-правових актів. Часто вони приймаються у вигляді правил користування енергією, про що вказано в ГК України. Ці правила відповідно до ч. 1. ст. 277 ГК України затверджуються Кабінетом Міністрів України, якщо інше не передбачено законом.

У ч. 2 ст. 277 ГК України прямо передбачено, що правилами користування енергією можуть бути передбачені типові договори постачання окремих видів енергії, тобто відповідно до ГК України сфера енергетики є такою, що передбачає можливість використання типових договорів.

Серед нормативно-правових актів, які регулюють відносини у сфері енергетики, нерідко трапляються і примірні договори, рекомендації яких також може бути передбачено окремими законами.

Примірні та типові договори займають чи не найнижче місце в системі нормативно-правових актів України, які регулюють відносини у сфері енергетики, проте їх значення при укладанні конкретних договорів є істотним у монополізованій сфері енергетики. Саме та обставина, що сфера енергетики є монополізованою, і стає однією з причин жорсткого визначення умов договорів. Це також зумовлює більше використання саме типових договорів.

Розглянемо використання примірних та типових договорів в електроенергетиці. Саме в даній сфері, після здобуття Україною незалежності, в її розпорядженні була потужна та сучасна на той час електроенергетична база, яка не поступалась, а багато в чому перевершувала електроенергетичні господарства інших європейських країн. Проте були і окремі проблеми: резервні потужності становили 3–5 відсотків, що не забезпечувало навіть ремонтні потреби; відставав розвиток пікових і напівпікових потужностей, що призводило до необхідності щодобових зупинок у нічний час енергетичних блоків; відставав розвиток розподільчих мереж, що сприяло підвищенню втрат електроенергії [4, с. 197–198]. Проблеми були також і в правовій сфері, оскільки країна ставала на шлях ринкових перетворень. Проте окремі з вищезазначених проблем в Україні було вирішено, в тому числі опосередковано, шляхом рекомендації примірних договорів та затвердження типових договорів.

У звіті про перший рік роботи міністра енергетики та вугільної промисловості ринок електроенергії було названо таким, що керується у «ручному режимі» [5]. Виникає запитання, чи можна ж назвати керуванням у «ручному режимі» рекомендації примірних договорів та затвердження типових договорів для регулювання відносин на ринку електроенергетики та чи можна від них відмовитись, передавши все на розсуд ринку. Певно, що примірні та типові договори дещо обмежують ринкові механізми у сфері електроенергії, проте відмовитись від їх застосування було б помилковим, враховуючи і міжнародний, і національний досвід їх використання для регулювання відносин у вищезазначеній сфері. При цьому також варто врахувати і ту обставину, що оптовий ринок електричної енергії, що функціонує близько 20 років, побудований на основі моделі єдиного покупця і продавця електроенергії, негативною стороною чого є обмеження конкуренції [6, с. 32], тобто використання примірних та типових договорів є більше ніж виправданим.

Суб'єктом, уповноваженим затверджувати типові договори (а точніше типові форми договорів про приєднання) згідно зі ст. 12 Закону України «Про електроенергетику», є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі – НКРЕКП), яка є державним колегіальним органом, який було утворено відповідно до Указу Президента України від 27 серпня 2014 р. № 694/2014. Проте сьогоднішній стан речей є, скоріше за все, продовженням відповідних традицій, що були започатковані до цього. До того ж існували Національна комісія регулювання електроенергетики України, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики (далі – НКРЕ). Відповідно до п. 5 Положення про НКРЕ [7] (нині не чинне) НКРЕ також мала повноваження розробляти і затверджувати типові форми господарських договорів, зокрема на: купівлю-продаж природного газу (між власниками та постачальниками природного газу); транспортування природного газу магістральними трубопроводами; зберігання (закачування, зберігання, відбір) природного газу; приєднання до газових мереж; розподіл природного газу; постачання природного газу за регульованим тарифом. Всі вищеперераховані повноваження також перейшли до НКРЕКП, однак НКРЕКП відповідно до положення, на основі якого вона діє, має право розробляти та затверджувати типові форми господарських договорів на приєднання електроустановок до електричних мереж, а також типові договори, передбачені правилами приєднання до теплових та водопровідних мереж, які ж вищезгаданий державний колегіальний орган також сам розробляє та затверджує.

Таким чином, повноваження НКРЕКП по розробці та затвердженню типових договорів є ширшими порівняно з тими, що були у НКРЕ.

Сьогодні, на нашу думку, найбільш вдалим вважаємо використання типових договорів саме у сфері електроенергетики, де в додатках до Правил користування електричною енергією [8] з відповідними змінами були затверджені і типові договори: «Типовий договір про технічне забезпечення електропостачання споживача», «Типовий договір про спільне використання технологічних електричних мереж», «Типовий договір про тимчасове постачання електричної енергії без засобів обліку», «Типовий договір про користування електричною енергією на території населеного пункту», «Типовий договір про постачання електричної енергії».

Всі вищезазначені типові договори є відносно стабільними, це свідчить про те, що вони діють близько десяти років (це, як свідчить практика, є досить великим строком для типових договорів у сфері енергетики), хоча і в них, час від часу, вносились відповідні зміни. Також позитивним є і те, що дані договори зібрані в межах одного нормативно-правового акта.

НКРЕКП рекомендує і примірні договори відповідно до ч. 1 ст. 5, ч. 6 ст. 27 та п. 30 Перехідних положень Закону України «Про засади функціонування ринку електричної енергії України» [9].

Так, скажімо, «Примірний договір про доступ до пропускної спроможності міждержавних електричних мереж України» замінив собою «Примірний договір про доступ до пропускної спроможності міждержавних електричних мереж України для експорту електричної енергії», який діяв з 20 грудня 2012 року (був чинним близько 2,5 років) [10].

Примірний договір про купівлю-продаж електричної енергії між державним підприємством «Енергоринок» та суб'єктом господарювання, що виробляє електричну енергію з використанням альтернативних джерел енергії, був затверджений НКРЕ 11 жовтня 2012 р. № 1314. Дія акта поширюється на суб'єктів господарювання, які отримали ліцензію на право провадження господарської діяльності з виробництва електричної енергії, що виробляють електричну енергію з використанням альтернативних джерел енергії (станом на 01.07.2015 р. – 166 ліцензіатів) та мають намір продавати електричну енергію за «зеленим» тарифом на Оптовому ринку електричної енергії України.

У вищезазначений примірний договір час від часу вносяться зміни, як правило, на вимогу законів, а не з власної ініціативи органу, який його рекомендував та мав би бути якнайбільше зацікавлений в якості та ефективності норм цього примірного договору. Проте слід зазначити, що зберігається можливість впливу фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань на формування змісту даного примірного договору, про що інформує Повідомлення про оприлюднення проекту регуляторного акта – постанова НКРЕКП «Про затвердження змін до примірного договору про купівлю-продаж електричної енергії між державним підприємством «Енергоринок» та суб'єктом господарювання, що виробляє електричну енергію з використанням альтернативних джерел енергії» [11].

При цьому, як сказано в Повідомленні, зауваження та пропозиції від фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань можуть прийматись в письмовому та/або електронному вигляді та бути надісланими на адресу НКРЕКП, а також Державної регуляторної служби України.

Повідомлення було опубліковано 18.08.2015 р., а зауваження та пропозиції приймалися до 21.09.2015 р., тобто у заінтересованих осіб було більше одного місяця для ознайомлення з проектом регуляторного акта та висловлення своєї думки стосовно запропонованих нововведень, що є цілком прийнятним строком. Проте далі про запропоновані пропозиції чи то зауваження інформація відсутня, у зв'язку з чим не можна ознайомитись з слушністю висловлених зауважень та тим, як ці зауваження були враховані НКРЕКП та Державною регуляторною службою України та чи взагалі вони були розглянуті.

На нашу думку, можливість впливу фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань на формування змісту вищезгаданого примірного договору або ж іншого примірного чи типового договору є нічим іншим, як формальністю. Набагато ефективнішим було б залучати до подібних обговорень ще й науковців. Та розглядаючи дані зміни в рамках тематичних круглих столів, та інших заходів за таких обставин, є більше шансів отримати слушні рекомендації з покращення певного типового чи то примірного договору.

Крім того, контроль за змістом примірних договорів у сфері електроенергетики не поступається тому, що передбачений і для типових договорів, про що зазначено в ч. 1 ст. 5 Закону України «Про засади функціонування ринку електричної енергії України», а також той факт, що Антимонопольний комітет України здійснює повноваження, передбачені законодавством про захист економічної конкуренції, в тому числі щодо погодження проектів типових та примірних договорів, які відповідно до закону затверджуються Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики.

Отже, доходимо висновків, що примірні договори у сфері електроенергетики є досить жорсткими та практично не відрізняються від типових договорів як процедурою прийняття, так і використанням, хоча і називаються примірними договорами. Тому, на нашу думку у сфері електроенергетики мають використовуватися саме типові договори.

Також має бути вдосконалена можливість впливу фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань на формування змісту примірних та типових договорів в електроенергетиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Дік А., Науменко Д., Шульцова Г., Салаї П. Енергетична безпека в Центральній та Східній Європі: в пошуках єдиного підходу. Звіт підготовлений Central European Policy Institute, EUROPEUM Institute for European Policy, Hungarian Institute of International Affairs та Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій. – К.: 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2013/visegrad_b/Energy-Security-in-CEE_ukr_3.pdf.
2. *Енергетична безпека України 2020: виклики, можливості, сценарії* Український інститут публічної політики. – Київ, 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uipp.org.ua/uploads/news_message/at_file_uk/0070/40.pdf.
3. «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2030 року». Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 1071-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1071-2013-%D1%80>.
4. Бобров С. А. Енергетична безпека держав. Монографія. – К.: Університет економіки та права «Крок», 2013. – 308 с.
5. *Звіт* про перший рік роботи Володимира Демчишина на посаді міністра енергетики та вугільної промисловості. Заголовок з екрану. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=6&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjgkoDJxcLKAhWDzxQKHS22AesQFggMAU&url=http%3A%2F%2Fwww.kmu.gov.ua%2Fdocument%2F248693155%2FDemchushyn-zvit2015.pdf&usq=AFQjCNHhXKZKGEL8nwUm-DDDZtTZL8ajUw&bvm=bv.112454388,d.d24>.
6. Віхров О. П. Правове регулювання ринку електричної енергії в аспекті Євроінтеграційних процесів / О. П. Віхров // Правове забезпечення економічного розвитку та екологічної безпеки суспільства: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 50-й річниці створення Донецького національного університету та 30-й річниці створення кафедри господарського права Донецького національного університету (14–15 травня 2015 р.) / Донецький національний університет; за заг. ред. проф., док. юрид. наук Бобкової А. Г. – Вінниця: ДонНУ, 2015. – С. 31–32.
7. *Положення* про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики. Затверджено Указом Президента України від 23 листопада 2011 року № 1059/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1059/2011>.
8. *Постанова* НКРЕКП «Про затвердження Правил користування електричною енергією» від 31.07.1996 року № 28 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0417-96/print1443164059893673>.
9. «Про засади функціонування ринку електричної енергії України»: Закон України від 24.10.2013 року // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 22. – Ст. 781.
10. *Постанова* НКРЕКП «Про затвердження Примірного договору про доступ до пропускної спроможності міждержавних електричних мереж України» від 23.04.2015 року № 1308 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nerc.gov.ua/index.php?id=16187>.
11. *Повідомлення* про оприлюднення проекту регуляторного акта – постанова НКРЕКП «Про затвердження змін до примірного договору про купівлю-продаж електричної енергії між державним підприємством «Енергоринок» та суб'єктом господарювання, що виробляє електричну енергію з використанням альтернативних джерел енергії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nerc.gov.ua/?news=4607>.

Kytsyk Y. The using sample and standard contracts in the energy sector of Ukraine

The article deals with the use of sample and standard contracts in the energy sector of Ukraine. The basic entities authorized to recommend a sample and model contracts, the proposed amendments to improve the legislation in this area.

Key words: sample contract, standard contract, business contract, the energy sector.

Кицик Я. Р. Использование примерных и типовых договоров в сфере электроэнергетики Украины

Статья посвящена вопросам использования примерных и типовых договоров в электроэнергетике Украины. Проанализированы основные субъекты, уполномоченные рекомендовать примерные и типовые договоры. Предлагаются изменения по улучшению законодательства в данной сфере.

Ключевые слова: типовой договор, примерный договор, хозяйственный договор, электроэнергетика.